

РАНА НА ТЕЛУ СРПСКЕ ЦРКВЕ

Недавно је у издању Светог архијерејског синода СПЦ, а у рецензији Његовог преосвештенства епископа шумадијског Г. Саве изашла књига професора др Предрага Пузовића под насловом "Раскол у Српској православној цркви, македонско црквено питање". Објављена је у циљу објективног упознавања југословенске и светске јавности о невољама Српске православне цркве и верног јој народа у бившој југословенској републици Македонији као и са узроцима и последицама стварања тзв. Македонске православне цркве.

Књига обухвата период од 1941. године до данас, а написана је на основу докумената који се налазе у архиву Српске патријаршије.

Аутор је вишеслојну тему врло суптилно разудио на шест тематских целина међусобно чврсто повезаних у једну целину. Тих шест целина су:

1. страдање СПЦ у Јужној Србији под фашистичком окупацијом;
2. рад Српске патријаршије на успостављању црквеног поретка у НР Македонији;
3. признавање изнуђене аутономије;
4. пуч у аутономној МПЦ – неканонско проглашење аутокефалности;
5. данашњи односи српске патријаршије и епископата тзв. МПЦ;
6. документа из архива Светог архијерејског синода СПЦ.

Њен документациони део, од око 70 страна сачињавају добро одабрана документа од којих се највећи број по први пут објављује.

Документа сачињавају углавном писма које је Свети архијерејски синод СПЦ слао истакнутим функционерима тога времена, као што је министар унутрашњих послова Влада Зечевић, затим Команданту града Београда, Председништву владе Демократске Федеративне Југославије, главарима МПЦ,

председнику народне владе Македоније Лазару Колишевском, председнику Републике Македоније Кири Глигорову као и узвратна писма која је Свети архијерејски синод примао од поменутих. Као документа ту се налазе још и одлуке које је Свети архијерејски сабор доносио, поводом овог проблема, на својим редовним и ванредним заседањима.

Треба рећи да ово није прва и једина књига о овом проблему. О македонском црквеном питању писао је историчар др Ђоко Слијепчевић. Прва књижица изашла је под насловом "Питање МПЦ у Југославији" у Минхену 1958. године. О овоме је писао и Илија К. Марку чија је књига под насловом "Македонска црква" Самотворевина Скопља, Улога папе и уније, изашла у Призрену 1994. године.

У саопштењима прве тематске целине (страдање СПЦ у Јужној Србији под фашистичком окупацијом) аутор износи податке о уништавању српског народа, његове Цркве и културне баштине на готово свим просторима Јужне Србије које је настањивао. Једна од основних компоненти овог уништавања била је и уништавање свих трагова постојања, пре свега оних везаних са Српску православну цркву, која је била у средишту српског националног бића и имала битну улогу у очувању Српства, тако да није нимало случајно што се уништавајући удар свом силином сручио управо на њу.

Професор Пузовић је ову тематску целину, а самим тим и књигу, започео тиме како је све почело. Па између осталог каже: "Све је почело тиме што су бугарски окупатори 1941. године из Јужне Србије протерали законитог и канонског митрополита скопског Јосифа и епископа злетовско-струмичког Викентија. Нису прогнани само српски епископи него и свештеници и сам српски народ. А на њихова имања настањивани су Бугари. Доласком бугарске јерархије и под бугарском окупацијом уништава се све што има српско обележје".

Даље аутор у овом поглављу износи како је 1945. године дошло до оснивања "иницијативног одбора за организацију православне цркве у Македонији", ко су били његови главни оснивачи и шта је био њихов главни задатак, затим како је реаговао Свети архијерејски синод сазнавши за овај сабор, по чијем налогу и уз чију помоћ и подршку је "иницијативни одбор" 4. марта 1945. године сазвао у Скопљу први македонски црквено-народни сабор као и резолуцију формулисану у седам тачака коју је сабор донео.

Као прву занимљивост за ово поглавље аутор износи да су на сабору били присутни највиши представници других вера и вероисповести, као и представници власти, а ниједан православни епископ. (Између осталих ту су били и Алојз Турк у име Римокатоличке цркве, касније надбискуп београдски, у име муслиманске заједнице скопски муфтија Саид Идриз, у име главног народноослободилачког одбора Лазар Танев, затим помоћник повереника за просвету Љубен Лапе и други.) "Присуство највиших представника власти и њихови говори јасно показују да комунистички режим стоји иза стварања нове црквене организације и разбијања духовног јединства СПЦ" – примећује аутор. О томе сведоче и следећи примери:

1. текст резолуције, донете 4. марта 1945. године на црквенонародном сабору у Скопљу достављен је Светом архијерејском синоду преко владе Републике Македоније;
2. одбијање министра унутрашњих послова, Владе Зечевића, да Његовом високопреосвећенству митрополиту Јосифу изда потребну објаву за путовање у Скопље где је митрополит намеравао да иде ради преузимања дужности.

Пошто је од министра био одбијен, Свети архијерејски Синод се за помоћ обратио и председништву владе Демократске Федеративне Југославије. Председништво савезне владе је одговорило 23. маја 1945. године "а одговорило је – каже професор Пузовић – онако како се могло очекивати од разбијача јединства СПЦ".

Другу тсматску целину (рад Српске патријаршије на успостављању црквеног поретка у НР Македонији после Другог светског рата) можемо поделити на два дела:

1. 1945–1950. године када се на челу СПЦ налази патријарх Гаврило (Дожић);
2. 1950–1958. године када је на челу СПЦ патријарх Викентије (Проданов), раније епископ злетовско-струмички, када и долази до неких промена у ставу СПЦ према захтевима "иницијативног одбора".

Овај део књиге упознаје нас са надљудским напорима, вапајима и молитвама СПЦ да би се тзв. македонска црква вратила у крило своје мајке Цркве и упорно одбијање македонске цркве да то учини.

Видевши да је Свети архијерејски синод заузео јасан став, да је проглашење македонске православне климентске цркве самовластан и неканонски акт, македонски сепаратисти прелазе са тражења потпуне аутоксфалности на тражење одређене аутономије.

Српска православна црква на челу са патријархом Викентијем ће после 1950. године бити под великим притиском комунистичког режима који је често подсећао да ово питање треба било како и што пре решити. Најближе решењу ово питање било је 1955. године а зашто оно ни тада није решено, када је Свети архијерејски синод Српске православне цркве прихватио све оне захтеве који нису у супротности са каноном и Уставом СПЦ, најбоље говоре речи самог аутора на крају овог дела књиге: "Главни проблем били су предложени кандидати за епископа који нису испуњавали законске и канонске услове".

"Добивши аутономију 1959. године од СПЦ, представници МПЦ су, служећи се вештим маневрисањем, обманули патријарха Германа и Свети архијерејски Синод па је извршено канонско посвећење за епископа архимандрита Климента иако није имао услове који су за то постављени. Користећи подршку комуниста и нажалост свештеничког удружења, изашли су сада са захтевом за потпуно отцепљење од СПЦ", речи су професора Пузовића, а уједно и садржај треће тематске целине – признавање изнуђене аутономије. Ту видимо до којих је граница попустљивости и предусретљивости према МПЦ ишао Свети архијерејски Синод када је МПЦ признао аутономију. Ово најбоље потврђују речи самог патријарха Германа изречене председнику савезне верске комисије Добривоју Радосављевићу по завршетку редовног заседања Светог архијерејског сабора од 10. јуна 1959. године на коме је аутономија потврђена: "Свети архијерејски сабор је уложио најбољу вољу да илегално стање цркве у Македонији врати у нормалу и створи канонски поредак. То ни приближно не би учинио да није у виду имао државни интерес. Ишао је у попуштању до крајњих граница, ако и они у Македонији желе канонски поредак, они ће без речи прихватити даге примедбе". Оваквим одлукама – каже сам аутор – СПЦ је један неканонски чин уоквирила, колико је то било могуће, у канонску форму. Тиме се изашло у сусрет захтевима комунистичког режима.

Српска православна црква није могла да тзв. МПЦ да аутокефалност. Разуме се да оваквом одлуком МПЦ није била задовољна те је запретила, да ће МПЦ сама себе прогласити аутокефалном уколико јој то не омогући СПЦ, што је и учинила 19. јула 1967. године. Поводом овога Свети архијерејски сабор Српске православне цркве донео је одлуку да је ово неканонско проглашење аутокефалности, што су подржале све аутокефалне православне Цркве.

Дијалог између двеју Цркава ни у једном тренутку није прекидан и настављен је до данас, али се решење за превазилажење раскола и поред свих покушаја и напора СПЦ да га на миран и богоугодан начин реши, није нашло. Једноставно, представници тзв. МПЦ нису показивали жељу да се ово питање реши. Свети архијерејски синод СПЦ одлучно је остао при својој ранијој одлуци: да је тзв. МПЦ својим противканонским проглашењем аутокефалности постала расколничка организација с којом је прекинуто свако литургијско општење и црквено заједништво. Ова одлука Светог архијерејског синода остаје на снази све док МПЦ не прихвати канонски поредак православне Цркве, а СПЦ ће и даље настојати да у својој материнској и пастирској бризи учини све што је у њеној моћи за зацељење ове дубоке ране на телу православља.

Аутор се потрудио да нам прикаже амбијент и услове под којима се одвијао догађај, а то је и те како важно (нарочито за историчаре) да би се стекла што објективнија слика. Стога она може да послужи и као интересантна литература о једном времену, занимљива не само за истраживаче већ и за обичног читаоца.

Желимо на крају да истакнемо наше дубоко уверење да књига професора др Предрага Пузовића представља ванредно значајну публикацију, те да је ово дело трајне вредности које ће служити за обавезну литературу сваком истраживачу који се буде детаљније занимао за питање раскола у СПЦ, односно македонско црквено питање, и за које се може рећи да снагом необоривих аргумената говори као опомена генерацијама – у име незаборава, али истовремено и упозорење да се овако нешто никад и нигде не понови.